

ОТЕЧЕСТВО

СЕДМИЧНО СПИСАНИЕ

ГОДИНА III.

СОФИЯ, 8. МАЙ 1916. Г.

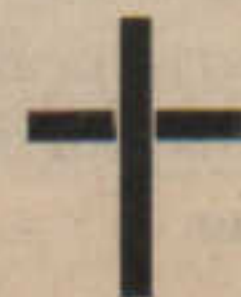
КН. 16 и 17

ТРИГОДИШНАТА СРЪБСКА КУЛТУРА ВЪ МАКЕДОНИЯ (1912—1915 год.)

Знае се, че въ науката често се оспорва автентичността на нѣкои сръбски паметници, поради което тѣхното използване е ставало съ твърдѣ голѣма прѣдпазливостъ. И наистина, тая прѣдпазливостъ, съ която науката се отнасяше само за нѣкои паметници, занаяпрѣдъ ще трѣба да се протрѣ и за други, защото азъ срѣцнахъ въ Македония, на много мѣста, каменни надписи, както и нѣкои писмени документи прѣзъ тригодишното сръбско владичество, тѣй безбожно фалшифицирани, че за научностъ едва ли може да става дума. Напр. въ гр. Куманово докарали надгробни плочи изъ Стара Сърбия, датирани отъ 1826. год., и ги вградили въ чешмитѣ въ града; въ гр. Велесъ, въ артиката на черквата „Св. Спасъ“, сжщо поставили надгробни плочи, сръбска редакция, датирани отъ 1853. год.; а въ гр. Прилѣпъ тритѣ каменни плочи на черковно-училищния дворъ съ надписъ „Храмъ Св. Благовѣщение съграденъ отъ православнитѣ българе въ 1838“, свалени и поставени нови съ надписъ „Храмъ Св. Благовѣщение 1838“ — сръбска редакция. Най-интересни сж фалшификациитѣ съ надписитѣ въ манастиря „Трѣскавецъ“ (Прилѣпско). Манастирскитѣ стаи за гости сж съградени съ срѣдства на българскитѣ еснафи въ Прилѣпъ, и всѣки еснафъ бѣ поставилъ каменни надписи надъ вратитѣ на стайтѣ съ дати отъ 1867.—1870. и по-нови, въ които се изброяваха имената на по-виднитѣ лица отъ еснафа*).

*) Прѣписи на нѣкои отъ тия надписи съмъ помѣстилъ въ статията „Въ Трѣскавския манастирь“, печатана въ Министерски Сборникъ, кн. XVII, 499.

Почти всички плочи сж замѣнени съ нови на сръбски езикъ, но носятъ старитѣ дати. А на „Словото“, писано на прилѣпско нарѣчие и печатано въ статията ми „Въ Трѣскавския манастирь“, бѣлѣжката „Български манастирь Трѣскаецъ 1833 лѣто“ изличена съ Wadirwasser. — Тѣкмили се да прѣмахнатъ и надгробната плоча въ прилѣпската черква „Св. Благовѣщение“, съ която е построенъ, съ други двѣ-три плочи, политронъ въ дъното на олтаря, която има надписъ:

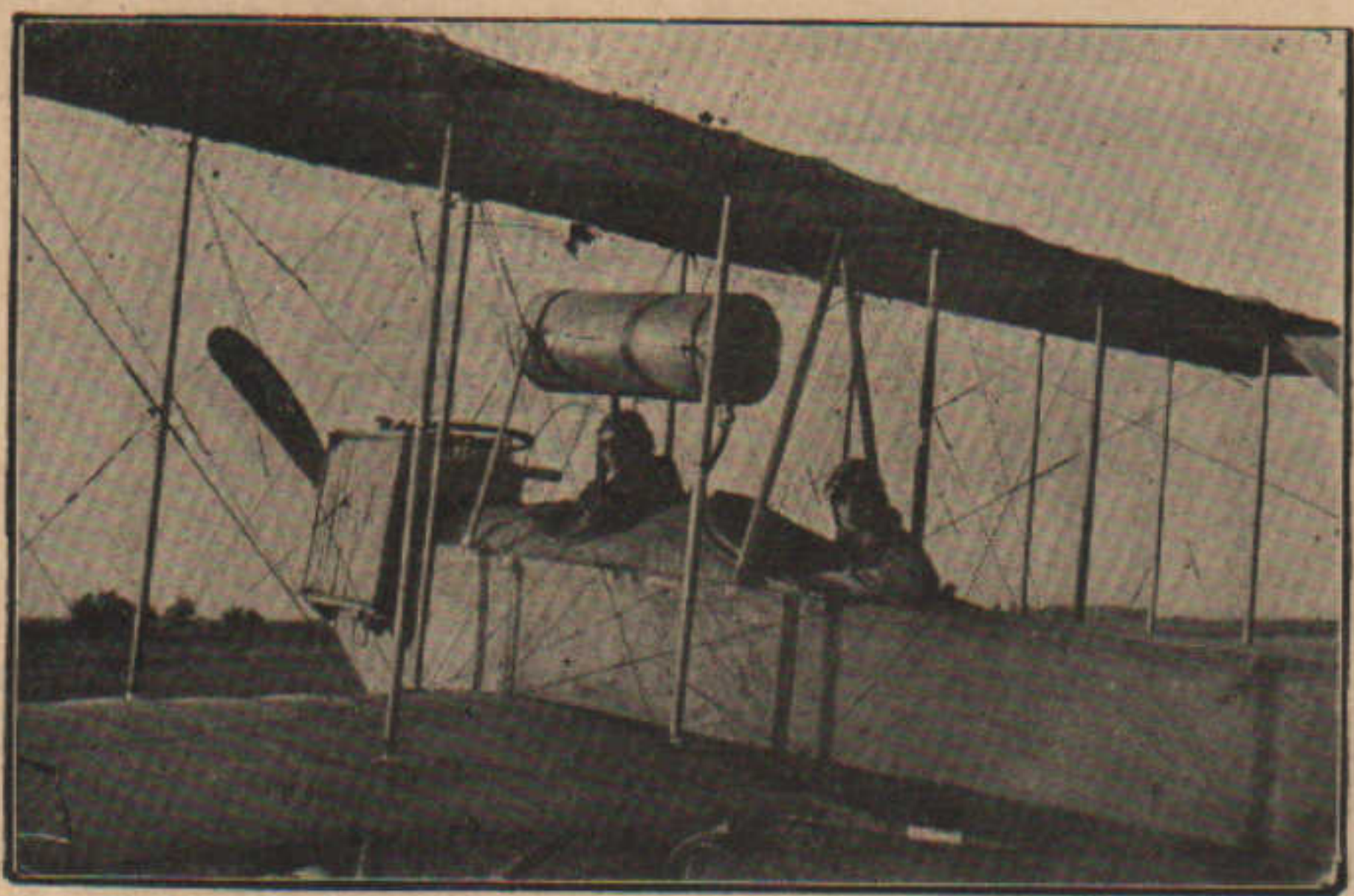
1814:	а ѿ і д: (1814)
ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΥ	СЕПТЕ
14: ΞΕΝΘΑΔΕ	ΜΕΡΙΑ
ΚΙΤΕ ΟΥΔΥΛΟΣ	ΙΔ: ΖΔΕ ΔΕ
ΤΟΥ ΘΕΥ ΑΤΑΝ	ЖНТЪ: РЯБ
ΑΣΙΟΥС: ΕΓΡΗΠΥ	Ъ: БѢЖИ
САΙ:	ЯТЯНАСЪ
	ІГРЬБѢ
	САЙА:

но не успѣли да го унищожатъ.

Българинътъ въ Македония, дълбоко привързанъ къмъ своята народностъ, въпрѣки безподобния тригодишенъ сръбски тероръ, криелъ въ дънъ-земя черковно-училищни архиви, български книги, икони и др., макаръ много отъ тѣхъ да сж пострадали отъ влагата. На пришититѣ бѣли лис-

тове на единъ псалтирь, който изкопахъ отъ двора при параклиса „Св. Георги“ въ Велесъ, има слѣднитѣ бѣлѣжки: „Сѣе псалтирь на Димитриѣ да не гѣ кинетъ заре ке гѣ тепаѣтъ на фалака даскалотъ Димко. 8 Велесъ 1826 мѣсеца мана 13: денъ“; на друго мѣсто: „Тодорай Танекъ 1838“; на трето: „1843 ианширѣ (18) Велесъ: сиа пѣтирь на Тодорай Ташета Белгасъ“ и др. Една патриотка българка отъ Велесъ е скривала прѣзь послѣднитѣ три години въ сандѣцитѣ си съ дрехи иконата „Св. Великомъченикъ Димитрия“, притежание на велешкия манастирь на сѣщия светецъ, изработена съ разноцвѣтна коприна отъ учителката Недѣля Петкова, и подарена на манастиря съ слѣдния надписъ: „1867 сѣый Б: м: Димитриѣ къ Македоніѣ първа Българска Учителка къ Прилѣпъ Недѣля Петкова родомъ отъ Сопотъ“*). — Въ гр. Прилѣпъ можли да спасятъ отъ хищническата рѣжа на сърбитѣ само нѣколко рѣкописи. Така, на единъ рѣкописенъ псалтирь, прѣписванъ отъ прилѣпския български учитель хаджи Ристета изъ сѣмейството Даскаловци, сега тѣхенъ наслѣдникъ синъ Тасе Хр. Думбаловъ, има тия приписки: „Сиа книгѣ писѣ хрѣте мойсѣвъкъ сѣнъ ко лето ѿ рождѣска хрѣтова аѣпѣз (1787) мѣсеца ѣвгѣста“; на рѣкописенъ акатистъ: „сѣа книгѣ хрѣци Кѣнстантинова ѣа зелъ ѿ попѣ мойсѣа икономокъ“; на сѣщия прѣписъ: „Хрѣте хрѣци Кѣнстантинѣвичъ, ѡбѣитѣлъ Прилѣпскій (ѣѣкѣ — 1823) и др. Намѣрихъ „Слѣженіе еврејско... ѿ грѣчески ѣзыкъ се прѣеносѣ и се прѣписѣ ко прѣстыи и краткый ѣзыкъ болгарскій къ разѣмѣнію прѣстомѣ народу, къ Тѣпографіи Солонской при хрѣци папа Ѣѣѣѣѣѣ архимандрита Ѣѣнатскагѣ къ ѣѣѣѣѣѣ (1839)“, печатана книга въ първата българска печатница въ Солунъ и, както се знае, спомощницитѣ ѣ сѣ отъ Велесъ, Щипъ, Кратово, Скопие, Прилѣпъ, Крушево, Паланка, Враня и други градове въ Македония.

*) Споредъ събранитѣ ми свѣдѣния първата българска учителка въ Прилѣпъ е била прѣзь 1830 год. Гюргя Попъ Илиева, родомъ отъ с. Варошъ (Прилѣпско). По учебното дѣло въ Македония на друго мѣсто обстойно ще пиша въ недалечно бждеше.

КАПИТАНЪ МИЛКОВЪ СЪ СВОЯ БИПЛАНЪ

ПРИСТИГАНЕТО НА НАШИТЕ ВОЙСКИ ВЪ БИТОЛЯ

ПО БЪЛО МОРЕ

Наблюдение отъ аеропланъ

Рисунка отъ Н. Кожухаровъ

Неприятелски параходи бѣгащи въ зигъ-загъ, обстрѣлватъ прѣслѣдващитѣ ги наши аероплани

А. П. СТОИЛОВЪ

ПЪВЧЕСКА ШКОЛА ВЪ С. ДОБЪРСКО (РАЗЛОЖКО)

Покойниятъ харковски професоръ М. Е. Халанскій въ своя обемистъ трудъ върху южнославянскитѣ епически пѣсни за Крали-Марко пише, че пѣснитѣ не сж създавани отъ простия народъ, а отъ пѣвческо съсловие при двороветѣ на князе, военнопочалници, болери, сир. отъ такива дружинни пѣвци като срѣдновековнитѣ трувери на западъ, или омерическитѣ еоди: — тѣ, като поети, стоятъ високо надъ народа въ поетическо отношение и възпѣватъ живота, историята и подвизитѣ на своитѣ покровители¹⁾. Когато настѣпва турското владичество на Балканитѣ и изчезватъ самостоянитѣ славянски държавици съ господаритѣ имъ, послѣдвало разпадане и на пѣвческитѣ съсловия. Обаче, пѣснитѣ, създадени въ аристократическата срѣда отъ професионални пѣвци за величие и развлѣчение на героитѣ, минали между народа, повечето отъ които вирѣятъ и до днесъ. Сжщата мисль изказва и професоръ В. Ягичъ за сърбохърватскитѣ епически пѣсни²⁾, а за рускитѣ билини А. Майковъ приема, че тѣ възникнуватъ и първично живѣятъ въ кръга на княжеската дружина, която търси за себе си честъ, а за княза — слава³⁾. Безъ да се простирамъ повечко по тоя въпросъ, за който говоря и навеждамъ литература другадѣ⁴⁾, ясно е вече за науката, че епическитѣ пѣсни сж създадени отъ професионални пѣвци, които сами ги прѣскаатъ между народа, като гуслари, цигулари и слѣпци, като ги пѣятъ на сватби, хора, служби и други случаи, безъ обаче да се прѣнебрѣгватъ индивидуални народни пѣвци, каквито напоследѣкъ създадоха епопеи

¹⁾ Южно-славянскія сказанія о Кралевицѣ Маркѣ, Варшава, I т., 1893, стр. 167—168.

²⁾ Archiv für Slavische Philologie, IV, 227 стр.

³⁾ О былинахъ Владимірова цикла. Спб. 1863; ср. А. Н. Пыпинъ, Исторія русской этнографіи, II, 224 стр.

⁴⁾ Показалець на печатанитѣ прѣзъ XIX. вѣкъ български народни пѣсни, I, София, 1916. год., 4 стр.

за баташкото клане (1876 г.), за сръбско-българската война (1885 г.), за чаталджанскитѣ боеве (1912 г.) и пр. отъ познати пѣвци. Остава само открито питането: дали пѣснитѣ сж се създавали само въ княжевскитѣ дворове, или и въ отдѣлни школи отъ група пѣвци? Трѣба да се допусне, че у българитѣ сж били развити прѣдимно пѣвческитѣ школи въплъ отъ дворцовитѣ, които не сж били много обикнати. У насъ и днесъ се посочватъ двѣ такива пѣвчески школи: въ Разлога и въ Битоля. Л. Каравеловъ говори освѣнъ за битолска школа, още и за балдѣвска, която много напомня добърската (вж. „Знание“ 1875. г., 160 стр.) За школата въ Битоля още въ 1861. г. П. Безсоновъ пише: „Битоль есть класическая сторона пѣвцовъ“⁵⁾.

Въпросътъ за пѣвческитѣ школи у насъ е твърдѣ интересенъ и за неговото проучване налага се обстоенъ трудъ: това ще сторя въ бждеще на друго мѣсто. Въ тая си монографійка ще извадя въ общъ погледъ изучването си на разложката пѣвческа школа въ с. Добърско, което прѣдприехъ миналото лѣто, като посѣтихъ главно за цѣльта казаното село.

Прѣзъ 1884 г. С. Ив. Б (ояновъ) издаде въ отдѣлна книжка 16 народни пѣсни съ 4353 стиха отъ с. Нидобрадско⁶⁾, Разложко⁷⁾, като събщи въ прѣдговора на сбирчицата слѣдното: „Изворъ-тъ отъ който сжмъ ги черпилъ е неизтощимъ. За доказателствс

⁵⁾ Калѣки переходіе, Москва, 1861, вып. III, 581 стр.

⁶⁾ Въ хрисовула на царь Иванъ Шишманъ, даденъ на Рилския манастиръ въ 1378. г., името на селото е отбѣлѣзано ГНЫЦОБРАДСКО. Прѣзъ първата половина на XIX. в., то се пише Нидобрадско, Нидобърско, Недобърско, а днесъ Добърско.

⁷⁾ Сборникъ отъ български народни пѣсни, книжка I, Юнашки пѣсни за Кралевицѣ Марка. — Превземаніе-то на градове-тъ: Сталжка и Малта. — Двама брата Петжръ и Павелъ. Събралъ С. Ив. Б. Издаватъ Ник. Ив. Сжбевъ и Гаврилъ Семковъ. София, 1884 г., 150+16 стр., 16°.

Разграбване на „Военни Извѣстия“ и „Отечество“ на бойното поле

служат самитѣ думи на слѣпия старецъ Н., отъ село-то Нидсбрацко (Разложка Околия), които ми ги е диктовалъ: „Е, синко, мои-тѣ пѣсни ще се свършатъ съ мои-тѣ дни; едва бихъ ги испѣлъ, ако бихъ живѣлъ още толкоза“⁸⁾. Сжшиятъ напечати още 5 народни пѣсни въ „Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина“⁹⁾.

Пѣснитѣ отъ с. Добърско сж едни отъ най-големитѣ български юнашки пѣсни и при това доста правилни по размѣръ (4 + 6 и 5 + 5). По своята голѣмина и по своето съдържание тѣ обръщатъ внимание на фолклориста и го заставятъ да се замисли върху тѣхъ. Василъ Кънчовъ въ своето пътуване изъ Разложко чулъ отъ околнитѣ села на с. Недобърско (Добърско) да бѣдятъ недобърчани, че тѣ нарочно осакатявали дѣцата си, за да имъ печелятъ пари. Това не било вѣрно, а вѣрно е, че отъ това село излизали много просяци, и сѣко дѣте, което имало какъвъ годѣ недостатъкъ, се пригавяло отъ малко за просяшки занаятъ¹⁰⁾. Прѣзъ своята лѣтошна обиколка чухъ въ с. Банско (Разложко) да разправятъ, че въ с. Добърско, когато нѣкой си доближилъ селото, питалъ, дали очи вадятъ на дѣте или ржка изкълчватъ? Почти въ цѣлия Разлогъ людетѣ сж съ убѣждение, че въ с. Добърско, като има много просяци, които позечето отвънъ прибиратъ, но всичкитѣ имъ водачи сж отъ селото, нарочно осакатяватъ дѣцата си за бждещи просяци. Обстоятелството, че земята на недобърчани е малка и неплодородна, та прибѣгватъ за прѣхрана отъ просия, ше затвърди убѣждението, че наистина, въ миналото нарочно осакатявали дѣца за просия. По-сетнѣ, когато околнитѣ села почнали да имъ се смѣятъ, почнали да прѣкращаватъ тая жестокость, а въ замѣна на това да прибиратъ нелжгави люде отъ други околии за просия. И днесъ рече родени просяци отъ селото нѣма, а колкото има, всичкитѣ сж отъ други околии. Можатъ да науча имената на просяцитѣ-гуслари: Никола Тилевъ отъ Самоковско, живѣлъ

⁸⁾ Ор. cit. 3 стр.

⁹⁾ III кн., стр. 61—63 № 1, стиха 192; стр. 63—64, стиха 77 — и двѣтѣ „слушани отъ единъ слѣпъ старецъ въ с. Нидобрацко“; стр. 85—94 „Бой на Косово поле“, стиха 850, „саушана отъ сжшиятъ старецъ изъ с. Нидобрацко, отъ когото сж слушани издаденитѣ отъ С. Ив. Б. „Юнашки пѣсни“, София, 1883 г. (?); V кн., стр. 73—88: № 1 „Радулъ Бегу, Мирчо Войзода и Кралю Шишмано“, стиха 574; № 2 „Султанъ Муратъ и Бановаки Петъръ“, стиха 547, слушана отъ слѣпия гусларъ дѣдо Никола Тилевъ отъ с. Нидобрацко (Разложко).

¹⁰⁾ Пътуване по долината на Места, Струма и Брѣгалница въ СбМ. XII 275 с.

Авиаторъ капитанъ Таракчиевъ съ аероплана си

80 години, слѣпъ и свирилъ на гусли, Стоянъ Узунъ отъ с. Малина (Софийско), слѣпъ и свирилъ на гусли, 70 години живѣлъ, Райко отъ с. Гулакъ (Ихтиманско), слѣпъ и куцъ, свирилъ на гусли, живъ е, на 40 години, Димчо отъ с. Крушовица (Ихтиманско), слѣпъ, живѣлъ 60 години, Илия Кръстанчевъ отъ с. Мосомища (Неврокопско), слѣпъ, свирилъ на гусли, 60 годишенъ, живъ е, Маринъ Лучковъ отъ с. Ловча (Неврокопско), 80 годишенъ, слѣпъ, свири на гусли, живъ е. Последниятъ е воденъ по просия отъ Петъръ Стивасарски отъ Добърско; зналъ много хубаво да пѣе. Така сжшо пѣвешъ е билъ и Ангелъ Пецовъ отъ сжшото село, както и повечето водачи сж били пѣвци.

Отъ слѣпеца дѣдо Маринъ Лучковъ научихъ, че, когато дошелъ въ селото, билъ 10-годишенъ. Вечерно врѣме, особено прѣзъ зимнитѣ ноци, сички просяци се събирали въ къщата на най-стария просякъ, пѣли пѣсни и свирили на гусли. Тукъ научавнитѣ пѣсни се пѣли и свирили по събори, пазари, служби, сватби и на други случаи. Ако нѣкой просякъ научвалъ въ пътуването си нѣкоя пѣсень, когато се събирали въ селото, длъженъ е билъ да я съобщи на пругаритѣ си. На запитването ми, дали за нѣкои случки, които ставали прѣзъ живота имъ и които имъ сбръщало особено внимание, сж съставяли пѣсни? Отговори ми, че той нѣмалъ тая способность. Много пѣсни знаелъ дѣдо Никола Тилевъ, зявилъ ми той, па и самъ „правилъ“ пѣсни, като шо е тази за убиването на Цвѣтко отъ Мехмедъ Чаушъ на Прѣдѣлъ*). Поискахъ да ми каже тая пѣсень, за да я запиша, но ми се извини, че я забравилъ. — За жаль, другитѣ просяци не бѣха въ селото, за да събера нѣкои и други свѣдѣния и отъ тѣхъ.

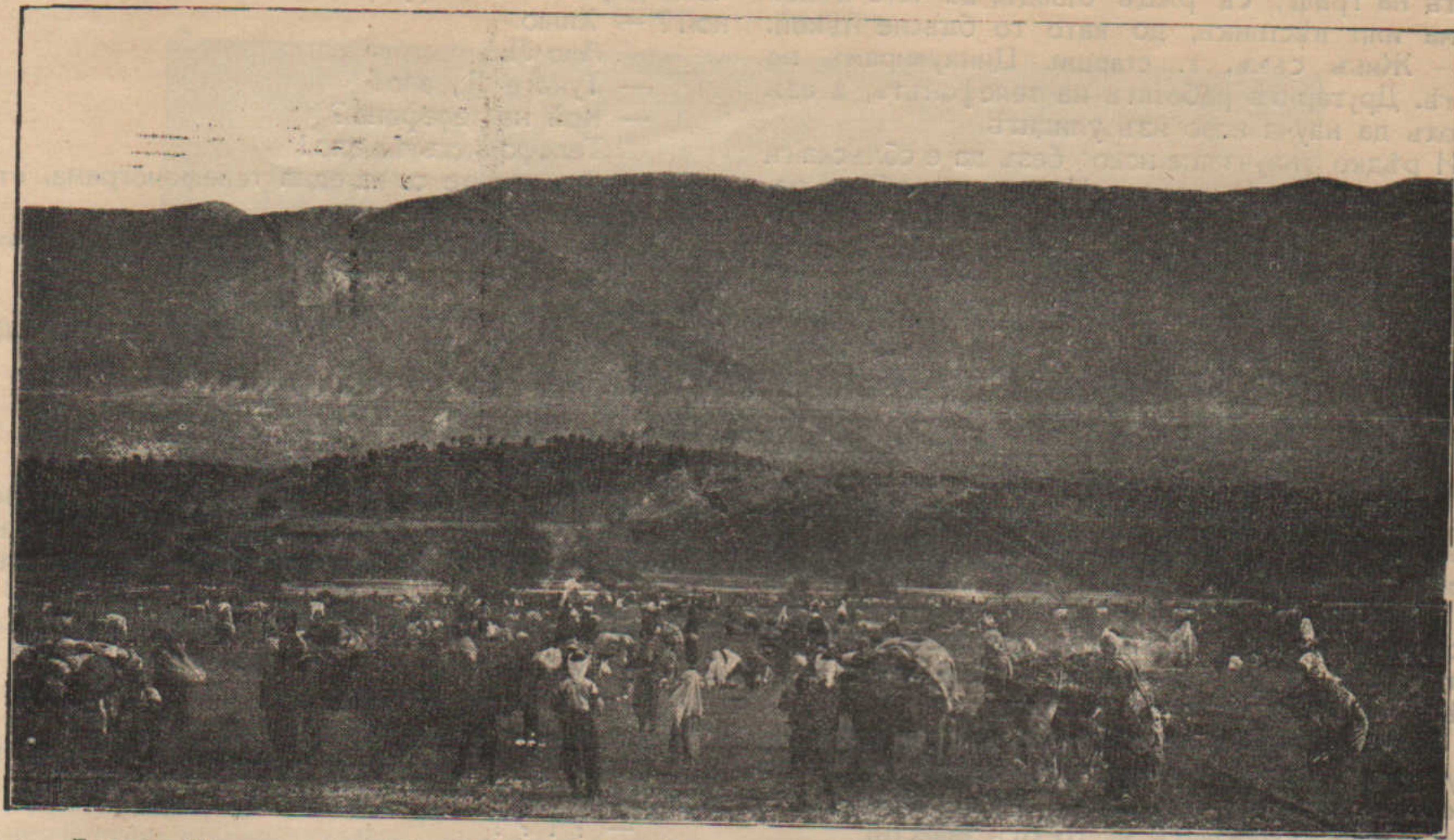
Като обикаляхъ Горноджумайско, Мелнишко, Петришко, Неврокопско, разпитвахъ пѣвцитѣ, откъдѣ сж научавали пѣснитѣ? Почти навредъ ми се отговаряше отъ разложки просяци, дори нѣкои посочваха Недобърско¹²⁾. Така напр. записанигѣ ми юнашки пѣсни въ помашкитѣ села Ложница, Корница, Брѣзница, Рибново, Осиково, Скребатно, Кочане (Неврокопско) пѣвцитѣ ми казаха, че сж ги слушали отъ недобърски просяци.

Отъ казаното по горѣ слѣдва да заключимъ, че наистина въ миналото въ с. Добърско е имало пѣвческа школа, въ която пѣвци-гуслари, повечето нелжгави люде, упражнявали се въ пѣние, за да прѣдразполагатъ състрапателнитѣ люде да ги даряватъ въ просията имъ. По образецъ на стари пѣсни тѣ сж създавали и нови за случки, които имъ произвеждали силно впечатление. Желателно е да се изчерпятъ репертуаритѣ на живитѣ добърски пѣвци-гуслари, защото може да се узнаятъ нишкитѣ на нѣкои пѣсенни мотиви, каквито наистина азъ съмъ констатиралъ у други пѣвци изъ други мѣста. Може би, въ добърската пѣвческа школа да нѣма голѣмо творчество, но безпоренъ фактъ е, че тя е била главната разпространителка въ Източна Македония на пѣсни отъ Крали-Марковия кръгъ, за които въ науката е вече ясенъ въпросътъ, че родината имъ е Западна Македония.

София, 15. май 1916.

¹¹⁾ Планински гребенъ между Разложко и Горноджумайско.

¹²⁾ Селото Добърско е извѣстно Недобърско. Селянитѣ се много сърдятъ, ако селото имъ се именува Недобърско; за това именно сж го прѣименували отъ Гнидобрадско, Нидобрацко, на Недобърско, а най-ново Добърско.

Българи-бъжанци отъ с. Палмища (Поройско), прогонени въ послѣдно врѣме отъ англо-френцитѣ и намѣрили прибѣжище у насъ